

УДК 78.071.2; 78.072; 314.743
DOI 10.32782/2224-0926-2024-1-48-7

Карась Ганна Василівна
доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри методики музичного виховання та диригування,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
<https://orcid.org/0000-0003-1440-7461>
<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57218616097>
<https://www.webofscience.com/wos/author/record/AAJ-6548-2021>
<https://publons.com/researcher/4341998/hanna-karas/>

ТВОРЧА ОСОБИСТІТЬ МИРОСЛАВА АНТОНОВИЧА У ДЗЕРКАЛІ ДІАСПОРНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ У США

Актуальність статті обумовлена потребою комплексного осмислення багатогранної діяльності творчих особистостей музичної культури української діаспори. Реалії сьогодення потребують креативних пасіонарних персон, які своїм життєвим прикладом стимулюють динаміку культурного процесу. Мета – комплексний аналіз представлення діяльності диригента і музикознавця Мирослава Антоновича у дзеркалі діаспорної публіцистики у США. Завданнями статті, відповідно до мети, постають: вивчення джерельного матеріалу про М. Антоновича та «Візантійський хор» під його керівництвом; виокремлення форм та тематики представлення життєпису та творчої діяльності митця діаспорною публіцистикою. Методологію дослідження визначають історичний, системний, аксіологічний, культурологічний підходи та відповідні їм конкретні методи наукового пізнання. Зокрема, історико-хронологічний метод використаний для розгляду презентації постаті митця та його хору в публіцистиці США; джерелознавчий аналіз та контент-аналіз дали можливість виявити і охарактеризувати масив джерел; системна класифікація допомогла комплексно проаналізувати форми і тематику цього представлення. Джерельною базою дослідження є журнали української діаспори у США («Екран» та «Вісті»), в яких висвітлювалася творча і наукова діяльність М. Антоновича та очолюваного ним «Візантійського хору» із Голландії. Наукову новизну роботи визначає введення до наукового обігу джерельного матеріалу, який доповнює раніше сформований компендіум щодо особистості М. Антоновича. Висновки. Проведений комплексний аналіз представлення діяльності диригента і музикознавця Мирослава Антоновича у дзеркалі діаспорної публіцистики у США дав можливість виявити її форми (статті – оглядові, аналітичні, біографічні, інформативні; повідомлення, репортажі, фоторепортажі) та тематику (ювілейна, подієва, наукова, мемуарна). Результати, отримані за допомогою запропонованих методів, можуть бути цікавими як для фахівців, так і для всіх, хто цікавиться українською музичною культурою.

Ключові слова: *творча особистість Мирослава Антоновича, «Візантійський хор», публіцистика, диригент, музикознавець, українська діаспора, українська музична культура, США, Голландія.*

Karas Hanna. The creative personality of Myroslav Antonovych in the mirror of diaspora publicity in the USA

The relevance of the article is due to the need for a comprehensive understanding of the multifaceted activity of creative personalities of the musical culture of the Ukrainian diaspora. Today's realities need creative, passionate people who stimulate the dynamics of the cultural process with their life example. The goal is a comprehensive analysis of the presentation of the activities of the conductor musicologist Myroslav Antonovych in the mirror of diaspora journalism in the USA.

The tasks of the article, in accordance with the goal, are: study of the Source material about M. Antonovych and “Byzantine Choir” under his direction; distinguishing the forms and topics of presenting the biography and creative activity of the artist by diasporic journalism. Research methodology is determined by historical, systematic, axiological, cultural approaches and specific methods of scientific knowledge corresponding to them. In particular, the historical-chronological method was used to consider the presentation of the figure of the artist and his choir in US journalism; Source analysis and content analysis made it possible to identify and characterize an array of sources; system classification helped the SNO complex to analyze the forms and topics of this presentation. The source base of the research is the magazines of the Ukrainian diaspora in the USA (“Ekran” and “Visti”), which covered the creative and scientific activities of M. Antonovych and the “Byzantine Choir” led by him from Holland. The scientific novelty of the work is determined by the introduction to the scientific circulation of the source material, which complements the previously formed compendium on the personality of M. Antonovych. Conclusions. A comprehensive analysis of the presentation of the activities of the conductor and musicologist Myroslav Antonovych in the mirror of diaspora journalism in the USA made it possible to identify its forms (review articles, analytical, biographical, informative; reports, photo reports) and topics (jubilee, event, scientific, memoir). The results obtained using the proposed methods can be interesting both for specialists and for everyone who is interested in Ukrainian musical culture.

Key words: *creative personality of Myroslav Antonovych, “Byzantine Choir”, journalism, Conductor, musicologist, Ukrainian diaspora, Ukrainian musical culture, USA, Holland.*

Вступ. За оцінкою дослідників українська еміграційна преса «...взяла на себе роль вчителя, виховника, порадирика, інформатора, організатора, формувача, опікуна-консерватора, вартівника й захисника української душі», вона стала «...засобом перетворення етносу в свідому націю»¹. Соціальна функція цієї преси полягала у забезпеченні широкого контакту між українцями діаспори, уможливленні публічної дискусії над поточними проблемами українського політичного, культурного, господарського і наукового життя². Розбудовуючи культурне оформлення нації, преса діаспори вирівнювала негативні наслідки, викликані браком власних національних шкіл, університетів, інших виховних інституцій. Часто це була єдина ланка, що єднала українців з рідним світом і культурою. Преса стає для них не тільки важливим каналом збереження і передачі етнічної інформації, але й одним з головних компонентів інфраструктури національної культури. Важливу роль відігравала емігрантська преса у збереженні української музичної культури. Хоч вона нараховує багато сотень назв у різних країнах світу, проте видань, які постійно висвітлювали би проблеми музичного життя нашої спільноти, є обмаль. Більшість з них виходила у США у другій половині ХХ ст.

Матеріалами для дослідження стали: журнал музичного та мистецького життя «Вісті», який друкував хор «Дніпро» у Твін Сіті, Міннесота (1961–1966) та ілюстрований журнал українського життя для молоді і старших «Екран» з Чикаго.

¹ Животко А. Історія української преси [передмова К. Костева] = Geschichte des ukrainischen Zeitungswesens. Мюнхен : УТГІ, 1989–90. С. 291.

² Боровик М. Українсько-канадська преса та її значення для української меншини в Канаді = The Ukrainian Canadian Press and its Significant Role in the Ukrainian Minority in Canada. Мюнхен: УВУ, 1977. С. 78.

Методи дослідження: історичний, системний, аксіологічний, культурологічний підходи та відповідні їм конкретні методи наукового пізнання. Зокрема, історико-хронологічний метод використаний для розгляду презентації постагі митця та його хору в публіцистиці США, джерелознавчий аналіз та контент-аналіз дали можливість виявити і охарактеризувати масив джерел, системна класифікація дала змогу комплексно проаналізувати форми і тематику цього представлення.

Результати. Особистість Мирослава Антоновича (1917–2006) – відомого хорового диригента, оперного співака, музикознавця, професора, доктора музикології, Дійсного члена Наукового Товариства ім. Шевченка, Заслуженого артиста України перебуває в полі зору українських дослідників з початку XXI століття. Це статті, монографії, дисертації У. Граб³, Г. Карась⁴, Є. Лазаревич⁵. Однак, залишається недостатньо дослідженою діаспорна публіцистика, в якій відображено творча діяльність М. Антоновича та очолюваного ним «Візантійського хору» з Голландії.

У журналі «Вісті» є кілька матеріалів, які пов'язані із особистістю М. Антоновича. Відомий музикознавець та диригент Павло Маценко з Канади друкує невеличку замітку про хор⁶ та рецензію на платівку хору, яка вийшла у Голландії (фірма «Dureco gramofonplaten») під назвою «Співи Літургії св. Івана Золотоустого у візантійсько-слов'янським обряді»⁷. У журналі за грудень 1968 року опубліковано музикознавчу статтю М. Антоновича про Воскресні тропарі в обробці для хору Зіновія Лиська⁸. Вчений демонструє в ній глибокі знання історії церковної музики та практики церковного співу в Україні, нотної церковної літератури («Гласопісець» Із. Дольницького, Обіход Києвопечерської Лаври, «Церковне Простопініє» І. Бокшая–Й. Малинича, Ірмологіони, Літургії О. Кошиця та ін.). Здійснивши музикознавчий аналіз всіх восьми гласів тропарів Воскресних та відзначивши вокальну сторону твору як сюїти, М. Антонович висновує, що «... композитор дав оригінальний і цінний твір і ним збагатив українську музичну літературу <...> вніс новий елемент в опрацювання українських літургійних мелодій <...> дає змогу вивести багатство української літургійної музики в концертні зали»⁹. У. Граб

³ Граб У. Мирослав Антонович: інтелектуальна біографія. Емігрантське музикознавство в українському культуротворенні повоєнних десятиліть: монографія. Львів, 2019. 455 с.; Граб У. Опера на кар'єра Мирослава Антоновича: «Відень – Лінц –Ліцманштадт». *Musica Galiciana. Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich*, t. XVIII: *Muzyczne tradycje Galicji – dziedzictwo, inspiracje, konteksty*, pod red. naukową Kingi Fink, Teresy Mazepy i Grzegorza Oliwy, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 2023. С. 414–425.

⁴ Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття: монографія. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2012. 1164 с.; Карась Г. Феномен Мирослава Антоновича та його «Візантійський хор»: штрихи до портрета диригента. *Musica Humana* : зб. статей кафедри музичної медієвістики та україністики ЛНМА. Львів, 2010. Ч. 3. С. 11–22; Карась Г. Церковний спів в інтепретації «Візантійського хору». *Духовна музика в контексті сучасного хорового виконавства* : зб. мат. Міжнар. наук.-практ. конф., (Кременець, 10 травня 2008 р.). Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. С. 28–38.

⁵ Лазаревич Є. *Візантійський хор* М. Антоновича в контексті європейського хорового виконавства другої половини ХХ століття: дис. ... канд. мист-ва за спец. 17.00.03 / Львівська нац. муз. акад. ім. М. Лисенка. Львів, 2018. 226 с.

⁶ Маценко П. Візантійський хор з Утрехту (Голляндія). *Вісн. Herald*. Твін Сіті, Мінн. 1967. Ч. 2 (21). С. 21.

⁷ Маценко П. Нова довгограйна платівка. *Вісн. Herald*. Твін Сіті, Мінн. 1967. Ч. 2 (21). С. 23.

⁸ Антонович М. «Тропарі воскресні» – Зіновій Лисько. *Вісн. Herald*. Твін Сіті, Мінн. 1968. Ч. 4 (27). С. 12–17.

⁹ Там само. С. 16.

детально описує спробу українських учених видавати власний музичний журнал¹⁰, яка так і не була зреалізована. Переїхавши до Нью-Йорка у 1960 році і ставши головою музикологічної секції Української Вільної Академії наук, З. Лисько у 1964 році розпочинає співпрацю із журналом «Вісті», де опікується розділом «Відділ музикологічної секції УВАН. Головний редактор – д-р Зіновій Лисько». Стаття М. Антоновича власне була опублікована у цій рубриці.

Найтривалішим був ілюстрований журнал українського життя для молоді і старших «Екран», що видавався на двадцяти восьми сторінках масовим тиражем в Чикаго (штат Іллінойс) як двомісячник у 1961–1992 рр. Його засновником і редактором протягом всього часу був наш земляк – Адам Антонович¹¹. Важливою особливістю видання, яке орієнтувалося на широке коло читачів і дбало про виховання і збереження їх національної свідомості, був багатий високоякісний ілюстративний ряд, який включав як архівні світлини, так і сучасні репортерські. Вони не тільки вигідно вирізняли часопис з поміж інших, але сьогодні є поодиноким джерелом для використання у сучасних дослідженнях та публікаціях. Тематика журналу обіймала всі сторони українського життя, в тому числі і культурно-мистецького. Жоден номер «Екрану» не оминав проблем музичної культури, частина статей друкувалася англійською мовою, що сприяло поширенню інформації як в середовищі українців, які вже не володіють рідною мовою, так і в чужому англослов'янському. Не маючи штату працівників та кореспондентів, редакція часопису співпрацювала з іншими еміграційними виданнями, часто передруковувала статті із українських щоденників, тижневиків чи місячників («Свобода», «Америка», «Народна воля», «Нова зоря», «Ukrainian Weekly» – США; «Наша Мета», «Батьківщина», «Шлях перемоги», «Гомін України», «Вісті», «Новий шлях», «Вільне слово», «Українські вісті», «Канадський фермер», «Жіночий світ», «Світло» – Канада; «Українська думка» – Лондон, Велика Британія; «Українське слово» – Буенос-Айрес, Аргентина; «Християнський голос» – Мюнхен, Німеччина; «Вільна думка» – Австралія; «Наше життя», «Наша культура», «Наше слово» – Польща), а також американських («The New York Times», «News World Staff», «West Palm Beach», «The Times Staff», «New Perspectives») та видань з України («Літературна Україна», «Музика»).

Незмінний редактор видання А. Антонович, який в одній особі забезпечував вихід журналу (збирав фінансові датки, організовував передплату і друк накладу, забезпечував своєчасний вихід у світ, замовляв, відбирав і обробляв матеріали для публікації), дбав про поширення його не тільки у країнах «вільного світу», але і в Україні. Як згадував його брат Мирослав, він передав в Україну понад тисячу примірників журналу, в Польщу – понад 750¹². Частина з них знаходиться у фондах відділу україніки Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського в Києві, інша – в Музеї історії Надвірнянщини (культурно-мистецький фонд імені Володимира Луціва). Здійснивши контент-аналіз всіх 150 випусків журналу «Екран», які нами опрацьовані у фондах Українського

¹⁰ Граб У. Мирослав Антонович: інтелектуальна біографія. Емігрантське музикознавство в українському культуротворенні повоєнних десятиліть: монографія. Львів, 2019. С. 222–239.

¹¹ Антонович Адам (20.09.1908, м-ко Сколе, Стрийського повіту, Галичина – 27.01.1992, Чикаго, США) – педагог, редактор, громадсько-суспільний діяч. Брат Мирослава Антоновича родом з м. Долини, нині Івано-Франківської обл. Від 1950 року – у США. Голова товариства «Бойківщина». Організатор музичних імпрез з відзначення українських композиторів та діячів музичної культури.

¹² Антонович М. Згадуючи мого брата Адама». *Екран*. Пропам'ятне число. 1997. С. 10.

Національного Музею в Чикаго (США) *de visu*¹³, встановлено, що в ньому часто друкувалися різноманітні статті, фоторепортажі про діяльність «Візантійського хору» та його очільника – Мирослава Антоновича.

Так, у Ч. V–VI за 1961 рік (с. 14) надруковано дві замітки: «Д-р Мирослав Антонович на відвідинах у ЗДА» – про відвідини ним редакції газети «Свобода» і «Сотні публіки ентузіастично вітали виступ д-ра Мирослава Антоновича на Союзівці» та вміщено фото митця. Візит М. Антоновича до США у вересні 1961 року був зумовлений його участю у VIII-му Світовому Музикологічному Конгресі Міжнародного Музикологічного Товариства. Делегований Утрехтським університетом, вчений виступав з доповіддю в Колумбійському університеті про історію європейської музики XV–XVI ст. У замітці наголошується, що ця доповідь була опублікована в першому томі Звідомлення Конгресу, а також про публікацію його розвідки «Візантійські елементи в антифонах української Церкви» в збірнику «Кірхен музікалішес Ярбух» (1959). Тобто, до широкого загалу діаспори доводилось повідомлення про високий статус українського вченого у світовому музикологічному просторі. В обох повідомленнях йдеться також про виступ М. Антоновича як співака на Союзівці 16 вересня в рамках Вечора пісні і слова. Його концертмейстером у цьому концерті була Марійка Цісик (сестра Квітки, дочка скрипаля Володимира Цісика). Публіка приймала співака, який виконав програму пісень, арій та різноманітних композицій, дуже щиро і ентузіастично. У Граб висвітлює співацьку кар'єру М. Антоновича, яка передувала цим виступам, і висновок: «Індивідуальна праця з кожним співаком і професійна “вокальна” освіта диригента стала запорукою великого успіху *Візантійського хору* в Європі та на сценах американського континенту»¹⁴.

У Ч. 1 за 1962 рік (с. 22) міститься фоторепортаж (8 фото) та коротка анотація про колектив під керівництвом М. Антоновича німецькою та українською мовами. У Ч. 3–4 за той же рік (с. 11–13) вміщена підбірка статей «В альбом Візантійському хорові», де подано «Різдвяний привіт» колективу українською та англійською мовами; інформацію голландського журналу про аудієнцію «Візантійського хору» до голландської королеви Юліани (1958 р.) і фото про цю подію; статтю О. Ждановича «Прапороносці й полонені», а також фото хору під час співу Служби Божої в базиліці св. Петра в Римі (1959). Своє враження про аудієнцію у королеви М. Антонович записав у щоденнику, який цитує У. Граб у своїй монографії¹⁵. Стаття О. Ждановича присвячена феномену хору, в якому співають голландці різних соціальних станів, протестанти і католики, яких полонила краса української хорової музики, духовної пісні і вони добровільно стали прапороносцями українського мистецтва. За досягненнями колективу – напружена праця і талант диригента М. Антоновича¹⁶.

Під рубрикою «В альбом Візантійському хорові» в Ч. 47–50 за 1970 рік (с. 22–23) надруковано привітання А. Антоновича хору (українською та англійською мовами) з нагоди його участі у торжествах посвячення Собору св. Софії у Римі, участі у великому

¹³ Екран. Чикаго. 1961–1992. 150 номерів. *Фонд Українського Національного Музею в Чикаго (США)*.

¹⁴ Граб У. Оперна кар'єра Мирослава Антоновича: «Відень – Лінц –Ліцманштадт». *Musica Galiciana. Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich*, t. XVIII: *Muzyczne tradycje Galicji – dziedzictwo, inspiracje, konteksty*, pod red. naukową Kingi Fink, Teresy Mazepy i Grzegorza Oliwy, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 2023. С. 424.

¹⁵ Граб У. Мирослав Антонович: інтелектуальна біографія. Емігрантське музикознавство в українському культуротворенні повоєнних десятиліть: монографія. Львів, 2019. С. 256.

¹⁶ Жданович О. Прапороносці й полонені. *Екран*. Чикаго. 1962. Ч. 3–4. С. 12–13.

концерті на пошану Верховного Архiepіскопа Кардинала кир Йосифа Сліпого 29 вересня – 4 жовтня 1969 року, фоторепортаж про участь хору у Літургії в соборі св. Петра в Римі в 1959 р., світлини братів Антоновичів під час цих урочистостей.

На честь 20-ліття хору у Ч. 59–60 за 1971 рік (с. 14–21) вміщено фоторепортаж із 18 фотографій, аналітичні статті О. Ждановича «20-ліття Візантійського хору в Утрехті»¹⁷ та S. Kanafotskyj «20th Anniversary of Bizantine Choir in Holland»¹⁸, які окреслили основні віхи творчого шляху колективу, процитували критику голландських газет щодо ювілейного концерту та ролі диригента. У Ч. 71–72 за 1973 рік у статті Михайла Брик-Дев'ятницького «Ювілей голляндської королеви» (с. 9, 10), яка присвячена 25-річному ювілею панування королеви Юліани у вересні того року, згадується про підтримку нею українців, подано світлини королеви з «Візантійським хором» та М. Антоновичем під час аудієнції 1958 року. Тут же на с. 13–15 відображена участь хору в концерті під час VI Синоду Української католицької Церкви в Римі під проводом Блаженнішого Верховного Архiepіскопа і кардинала Йосифа Сліпого. У статті о. Мирослава Харини «Українські торжества у Вічному Місті» (с. 15), яка передрукована із газети «Америка», засвідчена участь «Візантійського хору» в концерті з нагоди 350-х роковин мученицької церкви Полоцького Архiepіскопа Йосафата Кунцевича, подана програма виступу.

В центрі уваги оглядової статті про 25-ліття Об'єднання українців у Голландії (Ч. 75–77 за 1974 рік), яка була спершу надрукована в газеті «Українське слово», – постать М. Антоновича як засновника і багаторічного керівника «Візантійського хору». Автор справедливо називає його «символом української праці» у цій країні, адже митець забезпечував високий мистецький рівень колективу, прививав любов до української музики. У концерті з цієї нагоди разом із хором виступав бандурист Богдан Шарко з Німеччини.

Напередодні мистецького турне «Візантійського хору» до США, яке було присвячене 25-річчю хору, у Ч. 79–80 за 1975 рік було вміщено статтю «Велична відповідальність» провідного музикознавця діаспори П. Маценка (с. 7), яка містила відгуки європейської преси про хор та його керівника. Тут же подався розклад виступів хору за участю соліста-бандуриста Володимира Луцвіва із Великої Британії у різних містах США з 29 жовтня до 9 листопада 1975 року. Фактично кожного дня відбувався виступ хору в іншому місті, що свідчить про напружений графік цього турне, яке патрунували Ієрархія Українських Церков у США та Український Конгресовий Комітет Америки. Власне 25-річчю «Візантійського хору» було присвячене Ч. 81–82 за 1975 рік. На обкладинці журналу розміщене велике фото колективу і привітання А. Антоновича «Дні слави і радості» під рубрикою «В альбом Візантійському хорові», на внутрішній вкладці (с. 12–13) – фото всіх учасників хору із 20-річчя колективу. Стаття Я. Розумного «Голляндці по-нашому» (передрук із газети «Християнський голос») з багатьма світлинами (с. 4–5) окреслює заснування хору Української Духовної семінарії в Кулемборгу і працю М. Антоновича з ним. Повторно надруковано статтю О. Ждановича «Прапорності й полонені» (с. 6–8), про яку вже мовилося нами вище. Однак вона була збагачена багатьма світлинами учасників хору, які унаочнюють їхню вокальну поставу. Стаття «Дні слави і радості» о. мітр. П. Хомина, що вперше була опублікована в газеті «Наша мета» за 1968 р. (с. 8), передавала враження від виступу хору під час урочистостей в

¹⁷ Жд. О. 20-ліття Візантійського хору в Утрехті. *Екран*. Чикаго. 1971. Ч. 59–60. С. 16–19.

¹⁸ Kanafotskyj S. 20th Anniversary of Bizantine Choir in Holland. *Екран*. Чикаго. 1971. Ч. 59–60. С. 20–21.

Римі. Стаття «Успішна дисертація українського музикознавця» автора Я. Р. (с. 9), що була опублікована в газеті «Християнський голос» в 1951 році, не тільки констатувала факт захисту М. Антоновичем докторської дисертації в університеті Утрехта, а й чітку національну позицію в обороні своїх тез відносно української церковної музики і по-статі гетьмана Івана Мазепи. Тут же є світлина вручення докторського диплому М. Антоновичу професором А. Смаерсом. Стаття П. Маценка (с. 11) з газети «Новий шлях» (Канада) за 7 вересня 1974 року (рубрика «З музики»), має біографічний характер з додатком праць М. Антоновича. Ілюстративний матеріал (с. 14–15) унаочнює оперні партії М. Антоновича-співака, його як диригента хорів у довоєнний час в Галичині, повоєнний – у таборах ДіПі.

Статтю «Візантійський хор» відомої піаністки Марти Кравців-Барабаш з Канади журнал передрукував з «Гомону України» у Ч. 83–84 за 1975 рік¹⁹. Це чи не єдина стаття аналітичного характеру, в якій здійснено огляд 25-річної діяльності колективу та його керівника, описано особливості гастролей в Канаді, подано репертуар та здійснено його характеристику. Авторка відзначає, що на добір репертуару хору впливали два чинники – всестороннє теоретичне (музикознавче) та практичне (вокал і диригентура) знання М. Антоновича: «Як непересічний диригент, він відтворює ідейні задуми авторів на чужій ниві, із подивугідною щирістю відчutoї виконавцями дійсності»²⁰.

На сторінці 19 (Ч. 85–86 за 1976 рік) розміщено статтю о. мітр. П. Хомина «Ще до Візантійського Хору “Голляндських Козаків”» про журнал «Екран» і висвітлення ним гастролей хору, а також інформацію та фото про нагородження М. Антоновича голландською королевою орденом II ступеня, тобто офіцера в ордені Ораніє-Нассав з нагоди відзначення 25-річчя «Візантійського хору». Така висока нагорода є свідченням визнання праці українського митця. Допис Боднарук Леонтії «Незабутня зустріч на Раунд Лейку 1976» (Ч. 91 за 1977 рік, с. 20) розповідає про зустріч із М. Антоновичем в українській оселі біля Чикаго.

Ч. 94–95 за 1978 рік помістило фото-табло учасників «Візантійського хору» з нагоди 25-ліття його існування (с. 8), статтю А. Антоновича (с. 8–9) про концерт хору в Чикаго в листопаді 1975 року, виготовлення спеціального різьбленого табло з учасниками хору українськими майстрами та три фото його авторів. Тут же (с. 9) надруковано вірш Миколи Галичка «Голляндські козаки» про М. Антоновича та його хор. Колектив брав участь у відзначенні в Роттердамі 40-х роковин смерті основоположника УВО та ОУН Євгена Коновальця у 1978 році (Ч. 94–95 за 1978 рік). У Граб наголошує на багаторазовій участі М. Антоновича у вшануванні пам'яті цього видатного українця – у 1948 році із хором Української духовної семінарії з Кулемборгу, у 1958 році – з «Візантійським хором» у присутності очільників націоналістичних організацій С. Бандери, А. Мельника і Д. Ребета, наводить слова захоплення С. Бандери співом хору²¹.

Ч. 104–105 за 1979 рік не тільки інформувало про плани «Візантійського хору» щодо другого турне до Північної Америки, а й умістило невелику аналітичну статтю М. Антоновича про симфонічну поему «Каменярі» Станіслава Людкевича²². Важливо, що вона

¹⁹ Кравців-Барабаш М. Візантійський хор. *Екран*. Чикаго. 1975. Ч. 83–84. С. 16.

²⁰ Там само.

²¹ Граб У. Мирослав Антонович: інтелектуальна біографія. Емігрантське музикознавство в українському культуротворенні повоєнних десятиліть: монографія. Львів, 2019. С. 257–258.

²² Антонович М. Каменярі – симфонічна поема Станіслава Людкевича. *Екран*. Чикаго. 1979. Ч. 104–105. С. 9–10.

була опублікована у ювілейному випуску журналу, присвяченому 100-річчю композитора. Більш розгорнутий варіант статті було опубліковано у журналі «Музичні вісті»²³.

Ч. 108–109 за 1980 рік було повністю присвячене хору та його диригенту. Це: фоторепортажі, календар виступів у містах США і Канади, інформативно-аналітичні статті, в т. ч. і А. Антоновича («Голляндський хор – звеличальник України», с. 18), табло учасників хору, виготовлене українськими митцями. Стаття А. Антоновича передає атмосферу і особливості організації концертного турне хору Канадою і США. Важливим є подане тут посвідчення директора Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові Василя Барвінського (с. 16), яким очільник закладу звертався до всіх інституцій допомогти матеріалами і нотами для реалізації наукових пошуків молодого, але перспективного музиколога М. Антоновича.

Ч. 110–111 за 1980 рік (с. 10) подає репортаж Павла Маценка та фото про гастролі хору у Вінніпезі (Канада) того року. Ч. 112–113 за 1981 р. (с. 22) містить фото після виступу «Візантійського хору» у Нью Йорку 9 листопада 1980 року: Мирослав Антонович, Люба та Іриней Жуки, Володимир Луців, Теодор Терен-Юськів та ін. Ч. 114–115 (1981 р.) містить інформативну статтю Федора Стасіва про виступи хору у Великій Британії та фото із концертів у Чикаго (с. 9). Ч. 123–124–125 (1983 р.) розповідали про концерт «Візантійського хору» у Мюнхені (с. 20). Ч. 126–127 (1984 р.) повідомляли про реєстрацію М. Антоновича у 1982 році Міжнародним біографічним центром в Кембріджі, подавали фоторепортаж та гумористичну інформацію про «Візантійський хор» (с. 24). Ч. 128–130 (1984 р.) розповідали про концерт хору в Утрехті та гостинний виступ композитора й диригента Андрія Гнатишина з Австрії (с. 16). Інтерв'ю, яке взяв Борис Ямінський у А. Гнатишина, засвідчило тісну співпрацю двох визначних диригентів української діаспори. Невеличка замітка (передрук з газети «Свобода») у Ч. 138 (1986 р.) була присвячена 35-літтю хору.

Ч. 144–145 (1989 р.) було присвячене урочистостям відзначення Тисячоліття Хрещення Руси-України в Римі у 1988 році. На обкладинці випуску розміщено світліну, на якій Папа Іван Павло II спілкується із М. Антоновичем. Детально ці святкування висвітлені в нашій монографії²⁴.

У 1990 році хор вперше відвідав Україну. Цим першим гастролям в Києві було присвячено Ч. 148–149 за 1990 рік: стаття видатного письменника Олесея Гончара «Зустріч з цивілізованими людьми» та фоторепортаж про цю подію (с. 18). Стаття, що була надрукована в «Літературній Україні», передрукована в «Українській думці», була першою статтею про гастролі хору в Україні. В ній великий письменник висловив велику вдячність співакам та керівникові («... за мистецький подвиг, за те, що вони дали відчутти всім нам живий подих національного відродження, осягнути, яким значним може бути внесок українського народу в культуру європейську і світову»²⁵).

В останньому пропам'ятному числі (спецвипуск, умовне ч. 150) за 1997 рік також знаходимо матеріали про «Візантійський хор». Спомини М. Антоновича «Згадуючи мого брата Адама» (с. 8–10) не тільки присвячені життєпису А. Антоновича, а й висвітлюють перебіг емігрантського життя самого Мирослава, підтримку брата у його студіях

²³ Антонович М. Каменярі – симфонічна поема Станіслава Людкевича. *Музичні вісті*. Рік X–XI. Грудень 1971–Березень 1972. Ч. 4–5 (39–40). С. 13–19.

²⁴ Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття: монографія. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2012. С. 221–222.

²⁵ Гончар. О. Зустріч з цивілізованими людьми. *Екран*. Чикаго. 1990. Ч. 148–149. С. 18.

у США та гастролях хору, висвітленні діяльності хору на сторінках журналу «Екран»²⁶. Стаття-огляд В. Луців «Візантійський хор» відзначив 45-ліття своєї діяльності» (с. 46–47), яка була опублікована у газеті «Свобода» 26 березня 1996 року, представляє майже півстолітню історію цього унікального хору на чолі із М. Антоновичем²⁷. В. Луців, як менеджер гастролей колективу та учасник-виконавець, мав можливість пізнати його творчу атмосферу. Він наводить важливі відомості: «За 45 років своєї діяльності хор мав біля 2,500 виступів, співаючи до Літургії і концерти. З того часу 1,880 були в Голляндії, а 620 за кордоном»²⁸. Це свідчення великої інтенсивності у пропагуванні української хорової музики в країнах Європи, США та Канаді, записі грамплатівок, які тисячами розповсюджувалися світом. Стаття Олега Долгого «По світу з українською піснею» (с. 48), яка передрукована із українського журналу «Музика» (№ 1 за 1996 рік), має біографічний характер²⁹.

Висновки. Отже, різноманітні статті (аналітичні, оглядові, біографічні, інформативні, мемуари), рецензії, календарі виступів, вірші, фоторепортажі (архівні світлинни та репортерські сучасні) про «Візантійський хор» та його керівника надруковані у 23-х випусках видання «Екран», двох випусках журналу «Вісті. Herald» та інших, що сприяло популяризації колективу у світі. Впродовж більше тридцяти років «Екран» подавав широку панораму музичного життя української спільноти з усіх континентів і країн світу, стоячи на позиціях соборності, позапартійності та об'єктивності. Зважаючи на важливість матеріалів про музичне життя українського зарубіжжя журнали української діаспори у США є важливим джерелом для його пізнання і вивчення.

Література

1. Антонович М. Згадуючи мого брата Адама». *Екран*. Пропам'ятне число. 1997. С. 8–10.
2. Антонович М. Каменярі – симфонічна поема Станіслава Людкевича. *Музичні вісті*. Рік Х–ХІ. Грудень 1971–Березень 1972. Ч. 4–5 (39–40). С. 13–19.
3. Антонович М. Каменярі – симфонічна поема Станіслава Людкевича. *Екран*. Чикаго. 1979. Ч. 104–105. С. 9–10.
4. Антонович М. «Тропарі воскресні» – Зіновій Лисько. *Вісті. Herald*. Твін Сіті, Мінн. 1968. Ч. 4 (27). С. 12–17.
5. Боровик М. Українсько-канадська преса та її значення для української меншини в Канаді = *The Ukrainian Canadian Press and its Significant Role in the Ukrainian Minority in Canada*. Мюнхен : УВУ, 1977. 344 с. [Ucrainica diasporiana. Vol. 2].
6. Гончар О. Зустріч з цивілізованими людьми. *Екран*. Чикаго. 1990. Ч. 148–149. С. 18.
7. Граб У. Мирослав Антонович: інтелектуальна біографія. Емігрантське музикознавство в українському культуротворенні повоєнних десятиліть: монографія. Львів, 2019. 455 с.
8. Граб У. Оперна кар'єра Мирослава Антоновича: «Відень – Лінц –Ліцманштадт». *Musica Galiciana. Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich*, t. XVIII: *Muzyczne tradycje Galicji – dziedzictwo, inspiracje, konteksty*, pod red. naukową Kingi Fink, Teresy Mazepy i Grzegorza Oliwy, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 2023. С. 414–425.
9. Долгий О. По світу з українською піснею». *Екран*. Пропам'ятне число. 1997. С. 48.
10. Екран. Чикаго. 1961–1992. 150 номерів. *Фонд Українського Національного Музею в Чикаго (США)*.
11. Жд. О. 20-ліття Візантійського хору в Утрехті. *Екран*. Чикаго. 1971. Ч. 59–60. С. 16–19.
12. Жданович О. Прапорonoсці й полонені. *Екран*. Чикаго. 1962. Ч. 3–4. С. 12–13.

²⁶ Антонович М. Згадуючи мого брата Адама». *Екран*. Пропам'ятне число. 1997. С. 8–10.

²⁷ Луців В. «Візантійський хор» відзначив 45-ліття своєї діяльності». *Екран*. Пропам'ятне число. 1997. С. 46–47.

²⁸ Там само. С. 46.

²⁹ Долгий О. По світу з українською піснею». *Екран*. Пропам'ятне число. 1997. С. 48.

13. Животко А. Історія української преси [передмова К. Костева] = Geschichte des ukrainischen Zeitungswesens. Мюнхен : УТГІ, 1989–90. 334 с.
14. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття: монографія. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2012. 1164 с.
15. Карась Г. Феномен Мирослава Антоновича та його «Візантійський хор» : штрихи до портрета диригента. *Musica Humana* : зб. статей кафедри музичної медієвістики та україністики ЛНМА. Львів, 2010. Ч. 3. С. 11–22.
16. Карась Г. Церковний спів в інтерпретації «Візантійського хору». *Духовна музика в контексті сучасного хорового виконавства* : зб. мат. Міжнар. наук.-практ. конф., (Кременець, 10 травня 2008 р.). Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. С. 28–38.
17. Кравців-Барабаш М. Візантійський хор. *Екран*. Чикаго. 1975. Ч. 83–84. С. 16.
18. Лазаревич Є. *Візантійський хор* М. Антоновича в контексті європейського хорового виконавства другої половини ХХ століття: дис. ... канд. мист-ва за спец. 17.00.03 / Львівська нац. муз. акад. ім. М. Лисенка. Львів, 2018. 226 с.
19. Луців В. «Візантійський хор» відзначив 45-ліття своєї діяльності». *Екран*. Пропам'ятне число. 1997. С. 46–47.
20. Маценко П. Візантійський хор з Утрехту (Голляндія). *Вісн. Herald*. Твін Сіті, Мінн. 1967. Ч. 2 (21). С. 21.
21. Маценко П. Нова довгограйна платівка. *Вісн. Herald*. Твін Сіті, Мінн. 1967. Ч. 2 (21). С. 23.
22. Т. Дж. 25-ліття Об'єднання Українців у Голляндії. *Екран*. Чикаго. 1974. Ч. 75–77. С. 11.
23. Kanafotskyj S. 20th Anniversary of Bizantine Choir in Holland. *Екран*. Чикаго. 1971. Ч. 59–60. С. 20–21.

